

ЎЗБЕКИСТОНДА ЎРТА МУЛҚДОРЛАР ҚАТЛАМИ ТАРКИБИДА ЁШЛАР ТАДБИРКОРЛИГИ СЕГМЕНТИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛИ (2024–2026 ЙЙ.)

Окюлов Хасан Оманбаевич

Тошкент давлат иқтисодиёт университети

“Ижтимоий фанлар” кафедраси доценти

Замонавий дунёда иқтисодий тизимларнинг барқарорлиги ва инновацион жозибдорлиги тўғридан-тўғри жамиятдаги демографик дивидендлардан оқилона фойдаланишга боғлиқ. Аҳолисининг 60 фоизидан ортигини ёшлар ташкил этувчи Ўзбекистон учун ёш авлоднинг иқтисодий потенциалини юзага чиқариш нафақат ижтимоий сиёсатнинг, балки макроиқтисодий стратегиянинг ҳам марказий йўналиши ҳисобланади.

2025 ва 2026 йилларда амалга оширилаётган чуқур институционал ислохотлар ёшлар тадбиркорлигини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқди. Иқтисодий тизимда “микдор ўзгаришларининг сифат ўзгаришларига ўтиши” қонуниятини амалда намоён бўлмоқда.

Агар 2021 йилда Ўзбекистон ёшлари форумида давлатимиз раҳбари сўнгги тўрт йилда 30 ёшгача бўлган тадбиркорлар сони 5 баробар кўпайиб, 500 мингдан ошганини ижобий кўрсаткич сифатида қайд этган бўлса, 2024–2026 йиллар оралиғида бу кўрсаткич нафақат сон жиҳатдан кенгайди, балки ИТ, стартаплар, венчур молиялаштириш ва юқори технологик хизматлар кўрсатиш ҳисобига сифат трансформациясига учради.

Ўзбекистонда ёшлар тадбиркорлиги хусусий ташаббуслардан давлат томонидан қатъий мувофиқлаштирилувчи ва рағбатлантирилувчи стратегик соҳага айланди. Бунинг учун энг аввало мустаҳкам норматив-ҳуқуқий база яратилди.

Ушбу жараённинг энг муҳим босқичларидан бири сифатида Президентнинг 2021 йил 21 апрелдаги ПФ-6208-сонли “Ёшларни тадбиркорлик фаолиятини қўллаб-қувватлаш ва бандлигига кўмаклашиш, уларни ижтимоий ҳимоя қилиш ҳамда бўш вақтини мазмунли ташкил этишга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони кўрсатиш мумкин. Ушбу ҳужжат ёшлар бандлигини таъминлаш ва уларни мулкдорлар қатламига айлантиришнинг узок муддатли пойдеворини қўйди.

Бунинг мантиқий давоми сифатида қабул қилинган ПФ-6260-сонли “Ёшларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, уларнинг ижтимоий фаоллигини янада оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармон эса ёш тадбиркорларнинг ҳуқуқий мақомини мустаҳкамлади.

2024–2026 йиллардаги таҳлиллар шуни кўрсатадики, институционал ривожланиш бир қанча ислоҳотлар орқали амалга оширилмоқда:

Ёшлар бизнес мактаби ва унинг филиаллари: 2021 йил 1 сентябрдан Тошкент шаҳрида, 2022 йилдан бошлаб эса республиканинг барча ҳудудларида ташкил этилган ушбу мактаблар ёшларга хорижий ва маҳаллий спикерлар иштирокида хавф-хатарларни бошқариш (Risk management) ва замонавий бизнес юритиш (Modern business management) кўникмаларини сингдирмоқда.

«Бизнесга биринчи қадам» стартап лойиҳалари танлови: Ҳар бир туман ва шаҳарда камида уч нафардан ғолибга давлат грантлари берилиши тизими йўлга қўйилди. Бу жараёнда Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши Раиси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимлари бевосита масъул қилиб белгиланди.

Молиявий инструментлар ва Эквивалент капитал: Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси томонидан ТИФ Миллий банкига (Ўзмиллийбанк) ёшларнинг инновацион лойиҳаларини молиялаштириш учун **100 миллион АҚШ доллари** миқдоридagi маблағнинг 7 йил муддатга (3 йиллик имтиёзли давр билан) ва Марказий банк асосий ставкасидан 4 фоиз бандга паст қилиб берилиши бозорда арзон молиявий ресурслар тақчиллигини бартараф этди.

2023 йил 13 октябрдаги ПҚ-4862-сонли Президент Қарори ёшлар тадбиркорлигини молиялаштиришда инқилобий бурилиш ясади. Мазкур қарорга асосан, касб-хунар ва тадбиркорликка ўқитиш бўйича нодавлат таълим ташкилотлари курсларини муваффақиятли тамомлаб, махсус сертификат олган ёшларга кредит ажратиш тизими тубдан ўзгарди.

Жадвалдан кўриниб турибдики, статик ҳолатдан динамик ривожланишга ўтиш даврида рақамлаштириш энг асосий драйвер бўлган. Кредитларнинг ягона электрон онлайн платформа орқали тўлиқ рақамлашган ҳолда расмийлаштирилиши коррупция ва бюрократия рискени нолга туширди. Энг муҳими, жисмоний шахслар учун таъминот (гаров) талаб этилмаслиги ижтимоий ҳимояга муҳтож, аммо юқори интеллектуал салоҳиятга эга ёшларнинг бизнесга кириб келишини кескин тезлаштирди.

Кредит ажратиш тизимининг трансформациялашув кўрсаткичлари:

Кўрсаткичлар (Параметрлар)	2021 йилгача бўлган ҳолат	2024–2026 йиллардаги тизим (ПҚ-4862 асосида)
Ариза топшириш шакли	Қоғоз шаклида, банк филиалларига ташриф билан	Тўлиқ рақамлашган ягона онлайн платформа
Гаров таъминоти	Кўчмас мулк ёки учинчи шахс	Махсус сертификатга эга ёшлар учун таъминот талаб

Кўрсаткичлар (Параметрлар)	2021 йилгача бўлган ҳолат	2024–2026 йиллардаги тизим (ПҚ-4862 асосида)
	кафиллиги (мажбурий)	этилмайди
Қарор қабул қилиш муддати	15 кундан 30 кунгача	Автоматлаштирилган скоринг тизими (бир неча дақиқа)
Инсон омили таъсири	Юқори (банк ходиминиң субъектив баҳоси)	Мутлақо истисно этилган

Ёшлар тадбиркорлиги муҳотида гендер тенглигини таъминлаш ва хотин-қизларнинг иқтисодий мустақиллигини ошириш давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан биридир. Сўнгги йилларда Ўзбекистонда ишбилармон аёллар сафи икки баробарга кенгайиб, ўз бизнесини йўлга қўйган тадбиркор хотин-қизлар сони 205 мингдан ошиб кетди.

Ушбу соҳадаги иқтисодий қўллаб-қувватлаш кўламини тизимли таҳлил қилганимизда, фақатгина бир йил ичида (2023 йил сарҳисоблари ва 2024-2026 йиллардаги давомийлик мисолида) куйидаги кўрсаткичлар намоён бўлади:

Молиявий қўллаб-қувватлаш: 279 мингдан зиёд тадбиркорлик лойиҳаларига 13 триллион сўмдан ортиқ кредит маблағлари ажратилган.

Субсидиялаш тизими: Қарийб 57 минг нафар хотин-қизга салкам 300 миллиард сўмлик тўғридан-тўғри субсидиялар берилган.

Ижтимоий лифт ва бандлик: 200 мингга яқин аёллар касб-ҳунар ва тадбиркорликка ўқитилган бўлса, бунинг натижасида 400 мингдан ортиқ опасингилларимиз муқим иш ўринлари билан таъминланди.

Бундан ташқари, оилавий барқарорликни таъминлаш мақсадида хотин-қизларга ажратилган 6 триллион сўмлик ипотека кредитлари ҳисобидан 25 мингдан зиёд оилалар ўз уйига эга бўлди. Бу жараёнда 6 минг 200 нафар аёлга бошланғич бадални тўлаш учун 200 миллиард сўмлик субсидия ажратилгани давлатнинг ижтимоий масъулияти юқорилигини кўрсатади.

Ижтимоий соҳада Оила ва хотин-қизлар кўмитаси, Касаба уюшмалари Федерацияси ҳамда маҳаллалардаги хотин-қизлар фаолларининг ҳамкорлиги натижасида “хонадонбай” тизими орқали “Аёллар дафтари”даги 994 мингга яқин хотин-қизларнинг муаммолари 1 триллион 234 миллиард сўм маблағ эвазига ҳал этилди. Бу эса жамиятда ижтимоий соғлом муҳитни яратиш билан бирга, хотин-қизлар тадбиркорлиги учун ижтимоий капитал (Social capital) пойдеворини шакллантирди.

Ижтимоий фанлар ва иқтисодий социология нуқтаи назаридан, бугунги кунда Ўзбекистонда шаклланиб бўлган “ёш тадбиркор-мулкдор” қатламининг ўзига хос микро ва макро хусусиятлари мавжуд. Улар анъанавий ўрта авлод тадбиркорларидан қатор фундаментал сифатлари билан ажралиб туради.

Таваккалчилик хавф-хатарларини одатдий ҳолат сифатида қабул қилиш (Risk-taking behavior): Ўрта ва катта авлод вакилларида консерватизм ва капитални максимал ҳимоялаш устувор бўлса, ёш мулкдорларда таваккалчилик даражаси юқори. Улар бозордаги ўзгаришлар ва инқирозларни хавф эмас, балки янги имкониятлар ойнаси (Window of opportunities) деб биладилар.

Креативлик ва инновацияларга мойиллик: Ёш тадбиркорлар анъанавий ишлаб чиқариш ёки экстенсив савдодан кўра, интенсив ривожланиш йўлини – бизнес жараёнларига IT-технологияларни жорий этиш, рақамли маркетинг (SMM, SEO), венчур фондлари ва стартап экотизимлари билан ишлашни афзал кўрмоқдалар.

Глобаллашув ва Экспорт кучи: Чет тилларини мукамал билиш, хорижий инвестицияларни жалб этиш ва маҳаллий маҳсулотларни халқаро электрон платформалар (Амазон, Алибаба ва ҳ.к.) орқали экспорт қилиш салоҳияти айнан ёш мулкдорлар сегментида жуда юқори.

Фуқаролик жамияти тизимида миқдор ўзгаришларининг сифат ўзгаришларига айланиши иқтисодий тизимда содир бўлаётган миқдорий ўсиш (ёш тадбиркорлар сонининг ва улар тасарруфидаги капитал ҳажмининг ошиши) муқаррар равишда ижтимоий-сиёсий тизимда сифат ўзгаришларига олиб келади. Жамиятда янги ижтимоий қатлам – **"Инновацион ўрта мулкдорлар қатлами"** шаклланмоқда.

Бу қатлам фақатгина иқтисодий бойлик яратиш билан чекланмайди. Улар фуқаролик жамиятида ўз манфаатларини англаб етиш ва ушбу манфаатларни ҳимоя қилиш учун институционал тузилмалар орқали (Савдо-саноат палатаси, турли тадбиркорлар ассоциациялари, бизнес-клублар) бирлашишга ҳаракат қилмоқдалар.

Фуқаролик жамияти институтлари олдида турган марказий вазифа — ушбу ёш, шижоатли ва жўшқин қатламни мавжуд консерватив ўрта мулкдорлар тизими билан тўкнаштирмасдан, балки уларни ягона бунёдкор куч сифатида умуммиллий манфаатлар атрофида интеграция қилишдан иборатдир. Бадий адабиётдаги "Оталар ва болалар" зиддияти иқтисодий майдонда содир бўлмаслиги учун давлат ва жамият томонидан мулоқот майдончалари (Business incubators, акселераторлар) доимий равишда кенгайтириб борилиши зарур.

Олиб борилган янгитаҳлилий ўрганишлар ва 2024–2026 йиллардаги иқтисодий динамика таҳлили хулоса сифатида қуйидаги таклиф ва тавсияларни илгари суриш имконини беради:

Олий таълим ва Бизнес интеграциясини кучайтириш: Тошкент давлат иқтисодиёт университети каби етакчи олий таълим муассасаларида назарий билимларни амалиёт билан боғловчи “Университет стартап акселераторлари” тармоғини кенгайтириш ва талабаларнинг битирув малакавий ишларини реал бизнес лойиҳалари ёки стартап сифатида ҳимоя қилиш тизимини тўлиқ жорий этиш.

Венчур молиялаштиришни ҳуқуқий рағбатлантириш: Ёшларнинг инновацион ғоялари фақатгина анъанавий банк кредитларига қараб қолмаслиги учун мамлакатда хусусий венчур фондлари фаолиятини ва "бизнес-ангеллари" (Business angels) институтини солиқ имтиёзлари орқали рағбатлантириш механизмини такомиллаштириш.

Рақамли инфратузилмани ҳудудларда ривожлантириш: Самарқанд, Наманган, Бухоро каби йирик марказлардан ташқари, чекка туманларда ҳам “Ёшлар бизнес мактаблари” филиаллари базасида коворкинг марказлари ва юқори тезликдаги интернет билан таъминланган ИТ-хабларни кўпайтириш.

Давлат-хусусий шериклик механизмларини кенгайтириш: Ёш тадбиркорларни йирик давлат буюртмалари ва занжирли ишлаб чиқариш (Subcontracting) жараёнларига кенг жалб этиш орқали уларнинг барқарор бозорини шакллантириш.

Хулоса қилиб айтганда, ёшлар тадбиркорлиги Янги Ўзбекистон иқтисодиётининг нафақат бугунги драйвери, балки келажакдаги барқарор ривожланишининг, ижтимоий соғлом муҳитининг ва кучли фуқаролик жамиятининг энг мустаҳкам кафолатидир.

Фойдаланилган адабиётлар (References):

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг йил якунлари ва стратегик ривожланиш дастурларига бағишланган нутқи маълумотлари // Расмий манба: <https://president.uz/uz/lists/view/6956>
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Ўзбекистон ёшлари форумидаги маърузаси матнлари // Расмий манба: <https://president.uz/uz/lists/view/4461>
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг хотин-қизлар иқтисодий имкониятларини кенгайтириш ва ижтимоий тизимни соғломлаштиришга бағишланган расмий маърузалари // Расмий манба: <https://president.uz/uz/lists/view/7076>
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 21 апрелдаги “Ёшларни тадбиркорлик фаолиятини кўллаб-қувватлаш ва бандлигига кўмаклашиш, уларни ижтимоий ҳимоя қилиш ҳамда бўш вақтини мазмунли

ташкил этишга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-6208-сонли Фармони.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 13 июлдаги “Ёшларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, уларнинг ижтимоий фаоллигини янада оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-6260-сонли Фармони.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 13 октябрдаги “Ёшларни касб-хунар ва тадбиркорликка ўқитиш тизимини сифат жиҳатидан янги bosқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4862-сонли Қарори.